

Les persones en situació de sense llar també pateixen. De qui estem parlant?

Las personas en situación de sin hogar también sufren. ¿De quiénes estamos hablando?

The homeless also suffer. Who are we talking about?

Encontrarse en una situación de sin hogar de total exclusión constituye un largo proceso de despersonalización en el que se pierden relaciones, intimidad, salud, el hecho de ser tenido en cuenta para el otro... Hacen falta muchos golpes antes que la piel deje de resentirse. Igualmente, la intervención que proponemos es también un proceso donde, aparte de satisfacer la cobertura de necesidades personales básicas, lo más importante es encontrar espacios de relación, de compartir, de acogida, en los cuales la persona va recuperando espacios de dignidad y autonomía. Reencontrarse en la vivencia de ser persona.

Finding oneself homeless, in a situation of complete alienation, constitutes a lengthy process of depersonalisation in which an individual loses relationships, privacy, and health, and no longer counts for others. It takes many blows for a person to become fully numb. Likewise, the intervention proposed is also a process which, in addition to ensuring the coverage of basic personal needs, has as its most important priority the discovery of space for relationships, sharing, admittance, etc. where individuals can recover a territory for dignity and autonomy, and reencounter themselves living the experience of being a person once again.

Palabras clave

Acogida, Espacios de relación, Proceso de despersonalización, Reencontrarse, Sentirse golpeado, Vivencia de fracasos y roturas

Keywords

Admittance, Spaces for relationship, Depersonalisation process, Reencountering oneself, Feeling battered, Experience of Failure and Rupture

Autor: Arrels

Article: Les persones en situació de sense llar també pateixen. De qui estem parlant?

Referència: Educació Social, núm. 23, pp. 75-85

Adreça professional: Fundació Arrels
mjulia@arrelsfundacio.org

Presentació

Des d'Arrels Fundació, la tasca que desenvolupem d'atenció a les persones en situació de sense llar l'efectuem preferentment amb les persones que viuen al carrer i es troben més deteriorades. Potser coincideix amb aquelles persones, la situació de les quals és més visible pels carrers de les nostres ciutats (bruts i mal vestits, arrossegant bosses i cartons, sovint demanant almoina o parlant sols, a vegades, en estat d'embriaguesa...).

Ens ubiquem al barri del Raval de Barcelona, des de fa quinze anys. Amb un equip de 150 tècnics, entre professionals i voluntaris, atenem unes 650 persones de mitjana anual.

Partim de la necessitat d'intervenir de forma global i integradora. S'ofereix un seguiment personalitzat que té en compte totes les necessitats de la persona (alimentació, serveis higiènics, acompanyaments mèdics, allotjament, ocupació del temps lliure...). Tot i això, el més important del que es dóna i del que es rep és la relació personal.

Qui són els sense llar?

Quan parlem de persones en situació de sense llar ens estem referint a un col·lectiu de població molt ampli i heterogeni:

- Totes aquelles persones que, fent treballs temporals, han de passar part de l'any sense tenir suficients ingressos com per a viure de forma autònoma i estable; aquelles que transiten de ciutat a ciutat, d'alberg a alberg; aquelles que viuen en pensions o en habitacions de rellogat en unes condicions infrahumanes i deplorables; aquelles que viuen directament al carrer, dormint als bancs de les places, a les entrades de garatges, en un caixer automàtic, en edificis ruïnosos o abandonats, a les estacions de trens...

Definició?

Transeünts, Pobres, Pícolaires, Sense sostre, Rodamons, Indigents, Captaires, Sense Llar...

Per què ens entestem a buscar un nom, quan tenim tot el temps del món per a descriure una situació?

És fàcil penjar una etiqueta. Se'ns demana que definim, que fem servir el llenguatge.

Però tota definició prostitueix, perquè lliga, és estàtica. Preferim parlar de situació, de moment dins d'un procés personal.

De qui estem parlant? A qui volem definir?

Segons la FEANTSA, que adopta la definició de l'Observatori Europeu dels Sense Llar, ens referim a "Totes aquelles persones que no poden accedir o conservar un allotjament

- adequat,
- adaptat a la seva situació personal,
- permanent,
- i que proporcioni un marc estable de convivència, ja sigui per raons econòmiques o altres barreres socials, o bé perquè presenten dificultats personals per a portar una vida autònoma."¹

Trobar-se en una situació de sense llar ens pot afectar a:

- qualsevol edat (primera joventut, tercera edat...),
- qualsevol estat civil (solter, separada, vídua, casat...),
- qualsevol estat de salut (malaltia física, depressió, malaltia mental, estat sa...),
- qualsevol sexe,
- qualsevol estat laboral (feina estable, atur, invalidesa...),
- qualsevol nivell cultural (amb poca cultura, amb carrera universitària, amb molta cultura...),
- qualsevol procedència geogràfica (catalans, magribins, immigrants de la resta de l'Estat...).

L'experiència ens diu que tothom pot veure's implicat en una situació com la que ens ocupa, malgrat que sempre veiem un problema extern que no ens podrà afectar mai.

El procés de sentir-se al marge. La vergonya

Entenem que una persona pot travessar diferents fases abans de trobar-se en una situació de sense llar de plena exclusió. Diferenciem una fase inicial, avançada i consolidada.

En una fase inicial

En aquesta fase s'hi trobarien les persones que porten menys d'un any al carrer, relativament joves, i amb problemàtiques lleus de tipus familiar, laboral... Encara es mantenen uns vincles relacionals, tot i que dèbils. Poden representar el 76% de les persones en situació de sense llar. Per l'aparença normal, moltes passen desapercebudes.

Seria el cas, per exemple, d'un home separat que ha deixat la llar i que es troba sense feina, o bé el cas d'una persona immigrada que acaba d'arribar.

Malgrat que, en pocs mesos, es podria passar a una fase avançada d'exclusió, comptant amb la voluntat personal i l'ajuda adequada sobre els aspectes deficitaris es poden produir processos de millora de les situacions.

La intervenció en els casos de persones que es troben en aquesta fase passaria per l'actuació i prevenció mitjançant polítiques socials adequades a cada situació: facilitat en l'accés a l'habitatge per a determinats col·lectius de la població, redistribució de les rendes d'una forma més justa i equitativa, foment de la inserció laboral...

Ens trobem amb dificultats com la manca d'allotjament per a persones que dormen al carrer i que tot just acaben de trobar una feina, sense tenir encara els suficients ingressos com per pagar-se un allotjament.

En una fase avançada

Dins d'una fase avançada d'exclusió s'hi trobarien aquelles persones que porten al carrer entre 1 i 5 anys. Es tracta ara d'una problemàtica múltiple on poden aparèixer altres patologies, com ara l'alcoholisme, la drogoaddicció... Manca de vincles relacionals i familiars, tot i que poden ser esporàdics. Llarg

temps a l'atur, tot i que es pot treballar ocasionalment. Poden representar aproximadament el 15 % de les persones en situació de sense llar.

Seria el cas, per exemple, d'un home que fa anys que s'ha desvinculat de la família i que, per l'edat, ja no dedica esforços a buscar aquelles feines ocasionals que anys enrere podia anar fent esporàdicament.

Per a produir-se processos de millora, cal un tractament mitjançant una intervenció més intensa que en el cas anterior.

La intervenció en aquests casos incidiria sobre cadascun dels aspectes deficitaris en la situació personal: Cobriment de les necessitats bàsiques sobre allotjament i alimentació, tramitació d'algun tipus de pensió econòmica, recerca d'ocupació laboral o recurs ocupacional, tractament sanitari incloses les possibles drogoaddiccions...

Les dificultats que ens podem trobar són, per exemple, la impossibilitat de pagar-se un allotjament quan s'està cobrant una Pensió No Contributiva (258 €/mes) o una Renda Mínima d'Inserció (330 €/mes). A tall d'exemple direm que una habitació en una pensió de mala mort costa uns 270 € al mes.

També trobem la mancança de recursos on es faci una intervenció global sobre els dèficits personals. Sovint una persona dorm en un alberg, s'ha de desplaçar a buscar l'entrepà del sopar a l'altra punta de la ciutat, ha d'estar a una determinada hora al menjador públic per a dinar i a mitja tarda ja haurà d'estar de tornada a l'alberg si és que vol conservar la plaça.

En una fase consolidada

En aquesta fase s'hi trobarien aquelles persones amb més de 5 anys al carrer, amb patologies com alcoholisme, malaltia mental... més cronificades. En aquest cas no es mantenen vincles relacionals ni interpersonals, ni amb la família ni amb la comunitat en general. Es viu en aïllament.

No hi ha ocupació del temps de cap tipus. S'ha perdut el sentit vital per a posar en marxa un procés de millora de la pròpia situació. Desmotivació total. Poden representar el 9%, aproximadament, de les persones en situació de sense llar. Són aquelles persones la situació de les quals és més visible.

La intervenció en casos de persones en aquesta situació requereix un temps equiparable al temps que ha transcorregut per arribar a aquest nivell de deteriorament

El tractament adequat passa per l'acompanyament i per la recuperació de la dignitat i del sentit de persona. La intervenció en casos de persones en aquesta situació requereix un temps equiparable al temps que ha transcorregut per arribar a aquest nivell de deteriorament.

Es treballa en una doble vessant. Una, més assistencial: de cobriment de necessitats bàsiques com l'allotjament, la higiene, l'alimentació, la cura sanitària... L'altra part és més educativa: de relació entre persones, d'estar al costat i acompanyar, d'anar establint lligams que enforteixin el procés de *reconvertir-se* en persona. Requereix molta dedicació, moltes persones amb les quals es puguin establir aquests vincles, molta paciència davant els alts i baixos que es van produint en aquesta construcció personal. No podem oblidar que la persona amb la que ens relacionem ha patit un procés de despersonalització, de pèrdua d'identitat.

La dificultat més gran amb la que ens trobem és la inexistència de recursos en els quals s'accepti la persona tal com és en la seva situació, amb els seus condicionants. És a dir, centres que anomenem de baixa exigència: recursos on s'atengui la globalitat de les mancances personals, flexibles en l'horari i la normativa i que serveixin de pont per a altres recursos on sí que caldrà treballar la inserció ocupacional, el tractament de malalties i drogoaddiccions... No es pot exigir, per exemple, que per tal que una persona pugui dormir en un alberg hagi d'iniciar prèviament un procés de tractament per alcoholisme. Caldrà, per tant, un primer espai on la persona se senti acollida, acompanyada i on comenci a sentir la confiança i seguretat que, amb ajuda, podrà anar superant les mancances més greus de la seva situació.

Es perd el fet de ser-hi present, de comptar per als altres i per a la societat

Volem destacar que aquestes fases no deixen de ser un procés cap a l'exclusió, en la qual la despersonalització hi juga una part molt important. Un procés en el que es perden relacions, intimitat, cobertura sanitària... Es perd el fet de ser-hi present, de comptar per als altres i per a la societat.

Les vivències i comentaris que es recullen a continuació són un intent per a la reflexió, per a comprendre i acostar-nos una mica més a la vida d'aquells que estan al marge.

“Se'ls ofereix un lloc on dormir i la majoria de les vegades no el volen...”
 “Els diners que demanen són per alcohol. Li oferia un entrepà i me'l va rebutjar...”

No. Aquestes respostes, que poden ser reals, no deixen de ser una fotografia instantània. El retrat d'un moment que no té en compte un procés esdevingut.

Parlar de persones en situació de sense llar és parlar de persones que han tingut, com tothom, un procés que els ha portat on són ara. Un procés en el qual hi va haver un moment en què sí que s'acceptava un llit, o menjar, o poder-se rentar...

Començaven a trencar-se algunes parts de la vida, altres es refeien, després es tornaven a desfer. Es perd la feina i la família però es troba una feina temporal i potser una parella en unes condicions similars a la pròpia. Es pot subsistir.

"...no vull els entrepans de la parròquia perquè no vull estar a la cua de la vergonya."

Cal arribar a rebre moltes bufetades abans que la pell deixi de ressentir-se. Són les mirades que veus dirigir-se cap al terra. Mirades de no trobada.

"mi padre me decía que nunca olvidará que la mano que recibe limosna siempre está por debajo de la que da."

Hi hagué un moment en què feia vergonya demanar pel carrer. Feia vergonya que a un se'l veiés mal vestit i amb cartons. Hi hagué un moment en què el llenguatge, les converses, les relacions amb els altres, encara es feien servir. Es mantenien relacions amb altres persones. Ni que fos com un crit per a demanar ajuda.

Hi hagué un moment en què es notava com, dia a dia, s'anava perdent la pròpia intimitat.

Que n'és de violent quan per un descuit ens obren la porta mentre estem al lavabo!

Potser encara hi havia relacions esporàdiques amb els fills. Relacions amb vergonya.

Potser encara se sentien les pròpies malalties. Saber d'on vénen les pròpies xacres.

Potser encara hi havia esperances de refer... el treball, l'allotjament, una família... la vida.

Persones que encara es mouen, van, demanen, acudeixen als recursos existents, es fan sentir. Senten com són colpejades per tot allò que els envolta. Per tots els altres, que tenen el que un mateix no té.

"estuve en la cárcel por la ley de vagos y maleantes, pero me soltaron porque yo no había hecho nada..."

La pèrdua de llibertat és violència. Sempre. La presó no és un bon recurs. Ara bé, quan ja no podia aguantar més, Santiago deia, plorant, que estava boig per cometre un delictes i així ingressar a presó.

Menjar quan toca. Dormir quan toca. Sense fred.
Desesperació i impotència sense trobar una altra sortida.

Vivència de fracassos,
vivència de trencaments,
vivència de pèrdues,
feina i ingressos,
família i amics,
salut i relacions,
també s'arriba a perdre la sensació de gana:

“es que yo como muy poco...”

“yo no soy ningún borracho... todos los médicos dicen que es bueno el vino en las comidas...” –“Però de quins àpats parles, Manuel?, si del que s'entén per àpat no en fas cap!”

L'alcohol, o millor dit el tetrabrik, alimenta. Comprovat!.

Sentir-se ningú

Socialment, a la part més fonda d'aquest procés, la situació ja ha deixat de ser un problema. No es veu o no es vol mirar.

La persona que es troba en una situació de sense llar no compta per a ningú, ni per a la comunitat ni per a la societat

La persona que es troba en una situació de sense llar no compta per a ningú, ni per a la comunitat ni per a la societat.

S'ha consolidat un procés de desestructuració personal. De despersonalització. Constatem la manca de voluntat política en l'oferta de mitjans preventius i mitjans assistencials per a donar suport a un procés de millora de les persones que viuen una situació de sense llar. Manquen llocs on poder dormir, on poder menjar. Manquen professionals que acompanyin a fer aquest procés. Manca, fins i tot, cobertura sanitària, física i mental, per a aquestes persones que han perdut la capacitat d'autonomia.

Parlant sol, amb cartons al voltant, amb un tetrabrik de vi?, monedes, papers bruts, sempre amb alguna bossa de plàstic que conté les restes d'una vida...

Podem pensar en el que ha fet aquesta persona al llarg d'un dia qualsevol. Què deu haver menjat? On deu haver dormit? Quines preocupacions té? Què pensa? Quantes paraules deu haver bescanviat amb altres persones? Ha parlat amb algú? Amics?

Potser no sent la necessitat de parlar amb ningú. Qui sent la necessitat de parlar-te?

Ha arribat un moment en què no m'importa menjar el que trobo a les papereres. Ningú em veu. No sóc.

El dolor del cos m'acompanya, però ja no sento res.

La policia ja no s'acosta com abans. Jo no faig mal a ningú. Tampoc ningú em fa mal.

No m'importa fer-me les necessitats a sobre.

Què és intimitat?

Ha arribat un moment en què no m'importa fer pudor als altres.

Tinc lloc on dormir. Tinc lloc on menjar. Tinc roba per a vestir.

Ho tinc tot. Ja no em fa falta res. No tinc res.

Ja no m'importa sobreviure.

Els altres.

Els altres parlen i es mouen, es dirigeixen a algun lloc. Els altres passegen, o van amb presses. O riuen, o parlen amb un telèfon. Algú els espera...

Em veuen?

A mi ningú m'espera. Jo tampoc no espero res.

L'acolliment. Sentir-se algú

A Arrels Fundació treballem de forma prioritària amb aquelles persones en situació de sense llar que es troben en una fase més consolidada d'exclusió. Arrels vol ser un estil, una manera de ser i de relació amb la persona en situació de sense llar. Per tant, busquem més que res crear uns àmbits, espais i temps per a la trobada personal.

Però no volem que la trobada sigui puntual i anònima, sinó que tingui les característiques d'acompanyament personalitzat. És important que la persona experimenti que la seva vida ens importa, que volem trencar la línia que separa els qui estan al marge dels qui no ho estan.

Detectem la soledat i l'aïllament com a base de la desestructuració personal i social

Més endins de l'entramat de mancances (menjar, dormir, higiene, salut...) que arrossega la persona en aquesta situació, hi detectem la soledat i l'aïllament com a base de la desestructuració personal i social. Arrels vol atendre aquesta desestructuració, sense deixar de banda aquelles urgències que endureixen la vida de la persona que es troba sense llar.²

Desconfiança, desinterès, despreocupació... són els primers símptomes que ens trobem que manifesta una persona que arrossega molts anys de vida al carrer. No voler res, no demanar res, l'aïllament, és la manifestació de la violència que s'ha patit.

Respectem aquests sentiments. Comportaments que ens poden semblar estranys.

“Li oferim dormir en un llit i em respon que ja es troba bé al carrer, allà on està”.

És difícil acompanyar algú que viu al carrer, sol, malalt i mal vestit.

És difícil acompanyar quan jo tinc casa, família i amics, em trobo bé i tinc el que vull.

És difícil fer costat a l'angoixa i al patiment.

Tan difícil i tan senzill com, simplement, acompanyar.

No volem res. No esperem res.

Volem estar amb tu. Ho esperem tot.

De mica en mica els sentiments es van obrint.

De mica en mica ens acceptem mútuament.

A vegades caldran anys de compartir temps. Perdre el temps?

Sí. Perdre el temps en la relació amb l'altre, sigui quina sigui la seva situació.

“Em fa por canviar. Em fa por canviar la meva situació i em violenta de nou que se'm proposi”.

Fa mal redescobrir que un mateix té drets.

Redescobrir-se en persona. Retornar al propi jo

El que els demanem i el que els oferim també pot ser violent. Sentir-se algú és també un procés. Fa mal redescobrir que un mateix té drets, que un mateix pot parlar i ser escoltat, que la part relacional i humana encara es conserva. Redescobrir-se en persona. Retornar al propi jo.

“Assure’m a dinar en una taula, i amb altra gent?”

“Com és possible que havent dormit quatre dies en una pensió hagi decidit tornar al carrer?”

Les quatre parets de l’habitació recorden més que mai que s’està sol. Es tem tot allò que comporta prendre consciència de la pròpia situació. Mentre es vivia al carrer no hi havia consciència. No hi havia persona?

Els primers dies que Manuel va tornar a dormir en un llit, ho feia assegut contra el capçal, amb els braços agafant-se les cames i amb el cap cot entre els genolls. Igual que quan dormia a la porta del pàrquing.

Les mancances s’atenen en la mesura que la persona ho necessita. Sovint ens trobem amb què la necessitat és nostra, no de la persona que tenim al costat. Fa mal, però hem de respectar el temps de cada persona.

Sovint també ens trobem que quan la persona està disposada a donar les primeres passes falten mitjans. No trobem centres on poder fer la convalescència de la malaltia que s’han tingut. No trobem albergs de baixa exigència on la persona pugui dormir sense que se li exigeixen a canvi mesures que no pot complir (alcoholisme cronicat, manca d’higiene...). No trobem un marc jurídic que reguli la protecció de la persona en risc social...

Trobar allotjament. Un lloc on menjar. Un lloc on rentar-se i canviar de roba. Recobrar la salut, o mantenir-la, en la mesura del que sigui possible. Recobrar l’ocupació del temps buit.

És anar guanyant espais de dignitat, d’autonomia, de decisions pròpies. Però primer caldrà trobar espais de relació, de compartir, d’acolliment. Però durant quan? Amb quin espai de temps? Amb el temps que faci falta. Tenim tot el temps del món.

El diàleg. Les mirades que es retroben. Retrobar els records, retrobar-nos amb sentiments que podem compartir. Retrobar-nos en la vivència de ser persona.

**Retrobar-nos
en la vivència
de ser persona**

-
- 1 CABRERA, Pedro José (2000): *La acción social con personas sin hogar en España*. Madrid. Cáritas Española. Pàg. 24.
  - 2 ARRELS FUNDACIÓ (1992): *Ideari de l’entitat*. Barcelona.